

*Г.П. Оласюк
Старший викладач кафедри міжнародної економіки
Університет економіки та права «КРОК», м. Київ*

*A. Olasiuk
Senior Lecturer of International Economics Department
«KROK» University, Kiev*

**Інституційні засади управління системою економічної безпеки
фармацевтичних підприємств України в умовах конкуренції**

**The institutional foundations of management of economic security system of
pharmaceutical enterprises of Ukraine in a competitive environment**

Анотація. В статті охарактеризовано інституційні засади забезпечення ЕБП фармацевтичних підприємств. На основі аналізу існуючої нормативно-правової бази визначено ключові напрямки підвищення рівня ЕБ суб'єктів фармацевтичного бізнесу України. Проведено оцінку діяльності Антимонопольного комітету України як інституту із забезпечення добросовісності поведінки конкурентів та недопущення проявів монополізації на ринку. Оцінено потенціал технологічних парків як інститутів розвитку інноваційної діяльності фармацевтичних компаній. На основі аналізу судової статистики визначено основні небезпеки з якими стикається фармацевтична компанія в процесі своєї діяльності. Визначено основні джерела і напрямки фінансування інноваційної діяльності фармацевтичних виробників. Окреслено стратегічні напрямки діяльності компаній в процесі реалізації державної програми імпортозаміщення. Наголошено на перспективності активізації діяльності галузевих організацій як інститутів із забезпечення економічної безпеки суб'єктів фармацевтичного ринку.

Summary. The article describes the institutional framework of economic security provision of pharmaceutical companies. Based on the analysis of the existing legal framework key directions of increase of economic security of pharmaceutical business in Ukraine are defined. Evaluation of the Antimonopoly Committee of

Ukraine as an institution that ensures the integrity and behavior of competitors prevent manifestations of monopolizing the market is held. Potential of technology parks as institutions of the innovation activities of pharmaceutical companies is reviewed. Based on the analysis of Justice Statistics the main danger facing the pharmaceutical company's activities are defined. The main sources of funding and direction of innovation activities of pharmaceutical manufacturers are revealed. Paper outlines the strategic direction of the companies in the implementation of the state program of import substitution. Among others, the prospects of revitalization of industry organizations as institutions that ensure economic security of pharmaceutical market are emphasized.

Ключові слова: нормативно-правова база, забезпечення економічної безпеки, захист від недобросовісної конкуренції, інноваційно-орієнтовані інститути, державна стратегія імпортозаміщення.

Keywords: legal and regulatory framework, economic security provision, protection against unfair competition, innovation-oriented institutions, government strategy of import substitution.

Постановка проблеми

Запорукою високого рівня економічної безпеки фармацевтичних підприємств на сьогоднішній день виступає ефективність регулюючих інститутів, належний рівень фінансової підтримки бізнесу та висока якість нормативно-правової бази. Варто відзначити, що в Україні ризький рівень інституційного забезпечення діяльності підприємств зумовлює тінізацію діяльності, порушення правил конкуренції та гальмування інноваційного розвитку підприємницьких структур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Вищеокресленим проблемам присвятили свої наукові праці багато вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких варто відмітити доробки

Борисенко З.М., Варналія З.С., Власюка О.С., Ковальчука Т.Т., Олещенко О.М., Рокочої В.В., Шемаєвої Л.Г. та інших.

Водночас малодослідженим залишається питання інституційного забезпечення економічної безпеки фармацевтичних компаній з урахуванням конкурентних відносин на ринку.

Формулювання цілей статті

Метою наукової статті є визначення основних інституційних детермінант впливу на систему ЕБ фармацевтичних підприємств України у розрізі конкурентних відносин на ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження

Основні засади гарантування безпеки підприємницької діяльності зазначені в Конституції України, Цивільному та Господарському кодексах, у Концепції національної безпеки України. Правові засади діяльності суб'єктів фармацевтичного ринку регулює низка нормативно-правових актів, серед яких близько 29 – це закони, затверджені Верховною Радою України, 23 – постанови Кабінету міністрів України та накази Міністерства охорони здоров'я; кадрове забезпечення регламентують 5 підзаконних актів, близько 7 актів регулюють проблеми ціноутворення; питанню обігу та контролю якості лікарських засобів присвячено 11 наказів та постанов; також законодавчо регулюються питання знищення та утилізації ЛЗ, обігу наркотичних та психотропних ЛЗ – 12 офіційних документів [11].

Конкуренція між суб'єктами господарювання в Україні регулюється на основі прийнятих міжнародних договорів та нормативно-правових актів серед яких основними є: Конституція України, ЗУ «Про захист економічної конкуренції», ЗУ «Про захист від недобросовісної конкуренції», ЗУ «Про Антимонопольний комітет України», Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року (Таблиця 1).

Таблиця 1. Система забезпечення економічної безпеки підприємств на державному рівні

Підсистема державних органів	Підсистема нормативно-правових актів
Верховна Рада України; Рада національної безпеки та оборони України (РНБОУ) Кабінет Міністрів України; Міністерство охорони здоров'я Державна служба України з лікарських засобів; Державний експертний центр МОЗ; Антимонопольний комітет України	Конституція України Кодекс України про адміністративні правопорушення Господарський кодекс Цивільний Кодекс ЗУ «Про захист від недобросовісної конкуренції» ЗУ «Про захист економічної конкуренції» ЗУ «Про антимонопольний комітет України» ЗУ «Про здійснення державних закупівель» Постанова про затвердження державної програми розвитку внутрішнього виробництва

Джерело: за даними Офіційного сайту Верховної Ради України [3].

На законодавчому рівні уніфіковано термінологію та введено єдиний термін АФІ – активний фармацевтичний інгредієнт, замість уникнення термінів «лікарська речовина», «субстанція», «діюча речовина» [10].

Компанії, що працюють у госпітальному сегменті вбачають недосконалість у тендерному законодавстві та процедурах державних закупівель фармацевтичних препаратів. Практика свідчить про велику кількість порушень прав інтелектуальної власності суб'єктами фармацевтичного ринку, неправомірні дії під час проведення рекламних кампаній.

Економічна безпека всіх суб'єктів господарювання залежить від ефективності антимонопольної політики, швидкості реагування державних органів на прояви порушення конкуренції на товарному ринку. Компанії, що постраждали від недобросовісної конкуренції мають право у судовому порядку відшкодувати збитки, яких вони зазнали внаслідок дій конкурентів.

Законодавець розділяє всі методи недобросовісної конкуренції на 3 групи та нараховує 15 видів недобросовісної ділової поведінки.

Серед проявів недобросовісної конкуренції найбільшу шкоду підприємству завдає підробка її продукції, копіювання форми, оформлення,

імітація продукції з метою введення в оману споживача. За примушування до антиконкурентних узгоджених дій держава застосовує штрафні санкції у значному розмірі.

Метою діяльності Антимонопольного комітету України є захист конкуренції у підприємницькій діяльності та сфері державних закупівель [6]. В умовах інтенсифікації конкуренції на фармацевтичному ринку, зростають випадки порушення суб'єктами господарювання правил ведення конкурентної боротьби. Так, згідно звіту Антимонопольного комітету України, пріоритетним напрямком діяльності у 2013 році було вжиття заходів щодо припинення порушень законодавства у сфері реалізації фармацевтичних препаратів. Дослідження 138 регіональних ринків показало, що 94 (68%) регіональних ринки мають ознаки індивідуальної монополії, а 16 (11,6%) – колективної монополії. Ціновими порушеннями конкурентного законодавства є зловживання монопольним становищем суб'єктів регіонального ринку, як правило, шляхом встановлення завищених цін на лікарські засоби в аптеках, що знаходяться у медичних закладах.

Неціновими порушеннями конкуренції є поширення інформації, що вводить в оману споживачів щодо рівня найнижчих цін, надання неповних відомостей щодо особливостей реалізації товару та знижок на нього. Окрім того, основними чинниками, що стримували конкуренцію на ринку є значні адміністративні бар'єри входу, пов'язані з отриманням дозволів та ліцензій; обмеження пропозиції закордонних постачальників на регіональні ринки, а також антиконкурентні дії місцевих органів самоврядування [8].

В рамках міжнародної діяльності АМКУ проведено засідання Штабу спільних розслідувань порушень конкурентного законодавства країн СНД, який було створено при Міждержавній раді з антимонопольної політики.

Таблиця 2. Структура припинених АМКУ порушень законодавства про захист економічної конкуренції на ринку охорони здоров'я, лікарських та медичних засобів

Рік	Кількість порушень, % від усієї сукупності				
	Антиконкурентні узгоджені	Зловживання монопольни	Антиконкурентні дії органів	Недобросовісна конкуренція	Всього разом з

	дії суб'єктів господарювання	м становищем	влади		іншим и
2013	3,19	8,18	0,89	13,07	6,63
2012	5,39	8,65	2,44	11,38	6,96
2011	5,08	7,68	1,40	12,88	6,53
2010	13,8	7,8	2,1	15,7	7,5

Джерело: Річні звіти антимонопольного комітету України за 2010-2013 роки [8].

Структура порушень законодавства у сфері конкуренції свідчить, що для фармацевтичного ринку у найбільшій мірі притаманні прояви недобросовісної конкуренції, пов'язані з неправдивою рекламою лікарських препаратів, а також зловживання монополюним становищем роздрібними пунктами та аптеками, які проводять політику цінової дискримінації в умовах обмеженої конкуренції (Таблиця 2).

Так, у 2012 р. було накладено штраф на ПАТ «Фармак» у розмірі 7,62 млн. грн. за поширення оманливої телереклами препарату «Амізон». Рекомендації щодо усунення недобросовісної конкуренції отримали компанії Берлін-Хемі/Менарігі Груп та Фармацефутіше фабрик Монтавіт (Австрія), ТОВ «Конарк Інтелмед» щодо реклами препарату «Бронхомед».

Управління СЕБ на макрорівні реалізується шляхом активізації дій державних органів, зокрема уряду та профільних міністерств і відомств задля реалізації програми імпортозаміщення на фармацевтичному ринку.

Відповідно, основними завданнями у сфері забезпечення ЕБП національних фармвиробників на макрорівні є [14]:

1. Реалізація політики імпортозаміщення;
2. Розробка комплексної державної фармацевтичної політики, яка охоплює весь життєвий цикл препарату, а саме, розробку, дослідження, виробництво, використання та утилізацію.
3. Поновлення втрачених ринкових позицій національних фармацевтичних виробників до рівня 2002 року, коли частка споживання національних препаратів у вартісному вигляді становила 50%.

Так, національна програма імпортозаміщення закликає вітчизняних виробників до налагоджування співпраці з аналогічними компаніями країн

Європейського Союзу, посилення кооперації у сфері маркетингу та збуту, створення різного роду стратегічних альянсів, перенесення виробництва з країн ЄС до України з подальшим реекспортом. Згідно очікувань розробників Державної програми, з процесом переходу на технічні регламенти і стандарти ЄС відбудеться реструктуризація фармацевтичної галузі: компанії, що не зможуть адаптуватися до зовнішніх змін змушені будуть покинути ринок. Основна ідея даної політики – сформувати висококонкурентний та висотехнологічний ринок з національних та іноземних компаній, які зможуть забезпечити населення безпечними препаратами. Основними завданнями держави в даному ракурсі залишається стимулювання інвестиційної активності ТНК у фармацевтичній галузі [13].

Планом заходів щодо створення умов для реалізації Державної програми розвитку внутрішнього виробництва для фармацевтичної галузі до 2015 року передбачається створення інноваційних структур у формі промислових кластерів.

У результаті даних змін, реалізацію яких покладено на відповідні міністерства, очікується підвищення інноваційної активності підприємств, створення високотехнологічних виробництв, збільшення обсягів виробництва конкурентоспроможної інноваційної продукції. Однак, не зважаючи на зазначені заходи, жодне фармацевтичне підприємство не було внесене до переліку орієнтованих інвестиційно-інноваційних проектів [13].

На сучасному етапі провідним напрямком розвитку світового фармацевтичного ринку є функціонування інноваційно-орієнтованих інституційних структур. Проте в Україні дана тенденція не є провідною, де із зареєстрованих 16 технопарків працює лише 8[7].

В Україні офіційно заявлено лише один технологічний парк «Інститут монокристалів», який було створено у 2000 році у м. Харкові, який займається інноваційними розробками для фармацевтичної галузі. Технопарк активно працює над проблемами фармації та біотехнології у контексті створення генно-

інженерних технологій, імунобіологічних препаратів та біологічно сумісних матеріалів, БАДів та лікувальних засобів.

Основою функціонування технопарку є ЗУ «Про спеціальний режим інвестиційної й інноваційної діяльності технологічних парків». Структура технопарку об'єднує діяльність суб'єктів науково-технологічної та підприємницької діяльності Харківської області, Києва, Сум, Вінниці, Запоріжжя та Криму [15].

Так, саме на базі Технопарку «Інститут Монокристалів» реалізує свою програму по розробці та виробництву імпортозаміщуючих лікарських препаратів ВАТ «Фармак».

Світовий досвід стверджує, що розвиток фармацевтичної галузі як в розвинених країнах, так і в тих, що розвиваються став можливим завдяки розвитку інноваційних кластерів не лише в національному, але і в міжнародному масштабі [16].

Зачатки міжнародної співпраці у створенні технопарків з метою міжнародного трансферу технологій спостерігаються на прикладі україно-російського технопарку «Слобожанщина», одним із напрямків діяльності якого є відбір інноваційних проектів в сфері біотехнологій, біомедицини та фармації [9].

З метою стимулювання інноваційних процесів у фармацевтичній галузі була прийнята Державна цільова науково-технічна програма розроблення новітніх технологій створення вітчизняних лікарських засобів для забезпечення охорони здоров'я людини та забезпечення потреб ветеринарної медицини на 2011-2015 роки [5].

Відповідно до ЗУ «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» на період до 2020 року одним із пріоритетних напрямків розвитку визначено науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань. У 2012 р. 23,5% бюджетного фінансування було направлено на даний сегмент наукових розробок.

В Україні загальний обсяг фінансування наукових досліджень в галузі наук про життя, нових технологій профілактики та лікування найпоширеніших захворювань станом на 2013 рік склав 359, 5 млн. грн., що становить лише 9,8% від загального обсягу фінансування всіх напрямів наукових досліджень. З них найбільше був профінансований сектор прикладних досліджень та розробок на рівні 323 млн. грн. (30,7%). За 2012 р. було виконано 2 184 роботи по даному напрямку дослідження, що склало 12,2% від усіх проведених наукових робіт в Україні. У 2012р. 75% всіх створених одиниць наукової продукції було впроваджено у використання.

Детальний аналіз структури державного фінансування показує, що на сьогоднішній день в Україні досить мала частка коштів виділяється на створення нових фармацевтичних препаратів. Так, на конструювання та технології створення лікарських засобів було виділено 17,5 млн. грн. (4,9% від усіх видатків за визначеним напрямком) [1].

Інноваційну активність у 2012 році виявило 41% підприємств фармацевтичної галузі, яка в Україні разом з галуззю по виробництву літальних апаратів та аерокосмічною належить до високотехнологічних сфер. Саме фармацевтична галузь купує близько 65,6% всіх технологій у високотехнологічному секторі.

Так, недостатній рівень фінансування та неналежне інституційне забезпечення інноваційного процесу у фармацевтичній галузі змушує суб'єктів фармацевтичного бізнесу до власного пошуку форм і методів здійснення інноваційної діяльності, до залучення фінансування на ринкових умовах. Інноваційна діяльність фармацевтичних компаній вирізняється високою активністю та динамізмом: цей сектор є лідером по придбанню нових технологій, проте це відбувається за власний рахунок суб'єктів господарювання. На стратегічний напрям розвитку із впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування та фармацевтики було заплановано 0,24% державних коштів, проте фактично виділено не було нічого [2].

Забезпечення економічної безпеки підприємств шляхом участі у діяльності галузевих підприємств дозволяє контролювати законотворчу діяльність шляхом лобіювання колективних інтересів підприємств фармацевтичної галузі.

Вагому роль у забезпеченні економічної безпеки фармацевтичних підприємств відіграють галузеві об'єднання підприємств загальною метою яких є дотримання стабільності функціонування бізнес-середовища та захист інтересів суб'єктів ринку. В Україні функціонує низка бізнес-асоціацій, які впливають на розвиток фармацевтичної галузі України. Серед основних можна виокремити: Фармацевтичну асоціацію «ФАРМУКРАЇНА»; Асоціацію фармацевтичних виробників України; Асоціацію виробників інноваційних ліків; Асоціацію міжнародних фармацевтичних виробників; Компанію «Моріон»; Американську торговельну палату в Україні; Європейську бізнес-асоціацію; Союз споживачів медичної продукції; Аптечну професійну асоціацію України.

Одним із важливих елементів механізму управління системою ЕБ підприємства є використання потенціалу юридичної підтримки у подоланні небезпек функціонування у конкурентному середовищі. Статистика Вищого господарського суду свідчить про зростання ролі суду як інстанції по вирішенні спорів підприємств фармацевтичної галузі.

Так, у період з 2001 по першу половину 2012 року було розглянуто 289 справ, у той час, як з 1992 по 2000 ВГСУ не було розглянуто жодної. Динаміка розгляду у суді вищої інстанції справ фармацевтичних підприємств характеризується динамікою поданою у Таблиці 3.

Таблиця 3. Динаміка розглянутих справ Вищим господарським судом України

Рік	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000-1992	Разом
Кількість розглянутих справ	19	32	31	31	39	12	24	48	33	8	10	2	0	289

Джерело: офіційний сайт Вищого господарського суду України [4]

За більш ніж 10-річний період у структурі спорів, які вирішував ВГСУ переважають: 1) майнові спори – 60 справ; 2) спір про визнання акта недійсним – 51 справа; 3) договірні, переддоговірні немайнові спори – 33 справи; 4) позадоговірні немайнові спори – 24 справи; 5) інтелектуальна власність – 12 справ; 6) справи про банкрутство – 11 справ; 7) категорії спорів ВГСУ – 43 справи.

У структурі *майнових спорів* превалюють справи про розгляд скарг за розрахунками за продукцію, товари та послуги – 58,2% від усіх розглянутих майнових спорів, та інші майнові спори – 18,2% усіх справ.

Справи, що розглядалися у сфері *інтелектуальної власності* торкалися у переважній більшості товарних марок і прав власності на них – 10 справ із 12 заявлених.

Категорія *спорів про визнання акта недійсним* стосується взаємовідносин державних органів та підприємств у контексті їх регуляторного впливу на діяльність останніх. Позивачами у цих справах виступають підприємства до відповідних державних структур про неправомірне застосування до них штрафів та санкцій.

Так, за позовами проти Антимонопольного комітету була зафіксована 1 справа; проти Державної податкової адміністрації та її територіальних органів – 36 справ; проти Держмитслужби – 1 справа; проти органів місцевого самоврядування – 7 справ; проти інших державних органів та підприємств – 4 справи.

Серед договірних немайнових спорів превалюють справи з купівлі-продажу (11 справ) та з приводу орендних відносин (17 спорів). Про визнання прав власності було розглянуто 8 справ, про спонукання виконати певні дії – 4 справи.

Найбільш активно вирішенням спорів через судовий механізм займаються компанії «Фармак» – 34 справи; «Даринця» – 29 справи; «Київмедпрепарат» – 16 справ; «Лекхім» – 4 справи; «Галичфарм» – 2 справи; «Борщагівський хіміко-фармацевтичний завод» – 1 справа.

Окремо регулюються питання фальсифікації та контрабанди лікарських засобів. Законодавство визначає великі та особливо великі розміри фальсифікації. Вартісний вимір перших встановлений в рамках від 50 до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а особливо великі розміри фальсифікації вимірюються як більше 500 НМДГ [12].

Висновки та перспективи подальших досліджень

Таким чином, для ринку залишається актуальною проблема недобросовісної конкуренції, порушень прав на торгові марки, фальсифікація продукції. Поряд з тим, зусилля держави спрямовані на інтенсифікацію міжнародної науково-технічної співпраці, формування ринку України як майданчика для виробництва недорогих та якісних препаратів. Суб'єкти ринку відчують потребу у створенні інноваційно-орієнтованих інститутів у формі технопарків. Основною проблемою у вирішенні даних завдань недостатній рівень фінансування розвитку фармацевтичної галузі України.

Ціновими порушеннями конкурентного законодавства є зловживання монопольним становищем суб'єктів регіонального ринку, як правило, шляхом встановлення завищених цін на лікарські засоби в аптеках, що знаходяться у медичних закладах.

Неціновими порушеннями конкуренції є поширення інформації, що вводить в оману споживачів щодо рівня найнижчих цін, надання неповних відомостей щодо особливостей реалізації товару та знижок на нього. Окрім того, основними чинниками, що стримують конкуренцію на ринку є значні адміністративні бар'єри входу, пов'язані з отриманням дозволів та ліцензій; обмеження пропозиції закордонних постачальників на регіональні ринки, а також антиконкурентні дії місцевих органів самоврядування

Недостатній рівень фінансування та неналежне інституційне забезпечення інноваційного процесу у фармацевтичній галузі змушує суб'єктів фармацевтичного бізнесу до власного пошуку форм і методів здійснення інноваційної діяльності, до залучення фінансування на ринкових умовах. В

умовах посиленої конкуренції на фармацевтичному ринку суб'єкти господарювання вдаються до потенціалу юридичних департаментів задля захисту власних економічних інтересів та підвищення економічної безпеки.

Список літератури:

1. Аналітична довідка. Реалізація пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та отримані результати у 2012 році. [Електронний ресурс] // Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України. Український інститут науково-технічної і економічної інформації. — Режим доступу: http://www.dknii.gov.ua/?q=system/files/sites/default/files/images/2012_0.pdf
2. Аналітична довідка. Стан розвитку науки і техніки, результати наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності, трансферу технологій за 2012 рік. [Електронний ресурс] // Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України. Український інститут науково-технічної і економічної інформації. — Режим доступу: http://www.dknii.gov.ua/?q=system/files/sites/default/files/images/_08%2007%202013.pdf
3. Верховна Рада України. Офіційний портал [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>
4. Вищий Господарський суд України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://vgsu.arbitr.gov.ua/>
5. Державна цільова науково-технічна програма розроблення новітніх технологій створення вітчизняних лікарських засобів для забезпечення охорони здоров'я людини та задоволення потреб ветеринарної медицини на 2011-2015 роки [Електронний ресурс] // Постанова Кабінету Міністрів України від 22.06.2011 №725 — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/725-2011-%D0%BF>
6. Закон України «Про Антимонопольний комітет України» №3659-ХІІ від 26 листопада 1993р. [Електронний ресурс] // Антимонопольний комітет України — Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/92598>
7. Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» №991-ХІV від 16 липня 1999р. [Електронний ресурс] // Портал Верховної Ради України — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/991-14>
8. Звіт Антимонопольного комітету України за 2012 рік. Затверджено Розпорядженням АМКУ від 12.03.2013р. №715-р. [Електронний ресурс] // Антимонопольний комітет України — Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=95114&>
9. Інформаційно-аналітичний звіт про діяльність Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України у 2012р. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://dknii.gov.ua/?q=node/1192>
10. Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 427 від 24 травня 2013р. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/docfiles/dod427_2013.pdf
11. Правові основи підприємництва, засади організації та діяльності фармацевтичного ринку України [Електронний ресурс] // Український фармацевтичний інститут якості. — Режим доступу: <http://uphiq.org/farmreg>

12. Про визначення понять «великі» та «особливо великі» розміри фальсифікованих лікарських засобів. Наказ МОЗ № 321 від 22 квітня 2013р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE23275.html
13. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 вересня 2011 року №1130 Про затвердження Державної програми розвитку внутрішнього виробництва [Електронний ресурс] // Портал Верховної Ради України — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1130-2011-%D0%BF>
14. Проект державної програми активізації розвитку економіки на 2013-2014 р.р. Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2013 року № 187 [Електронний ресурс] // Урядовий портал — Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246812864&cat_id=246812855
15. Технологічні парки України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України — Режим доступу: <http://dknii.gov.ua/?q=node/1065>
16. Шовкалюк В.С. Організаційні форми управління інноваційними кластерами. Доповідь від 30 жовтня 2009 року. [Електронний ресурс] // Департамент інновацій та трансферу технологій МОНУ — Режим доступу: http://dknii.gov.ua/?q=system/files/sites/default/files/images/Org_formy_upravl_klast.pdf

References:

1. The State Agency on Science, Innovations and Informatization of Ukraine. Ukrainian Institute of Scientific, Technical and Economic Information (2012), “Analytical Reference. The implementation of priority directions of science and technology and results in 2012”, available at: http://www.dknii.gov.ua/?q=system/files/sites/default/files/images/2012_0.pdf, (Accessed 27 May 2014).
2. The State Agency on Science, Innovations and Informatization of Ukraine. Ukrainian Institute of Scientific, Technical and Economic Information (2012), “Analytical Reference. The state of science and technology development, the results of scientific, technical, innovation, technology transfer for 2012”, available at: http://www.dknii.gov.ua/?q=system/files/sites/default/files/images/_08%2007%202013.pdf, (Accessed 30 May 2014).
3. The official site of Verkhovna Rada of Ukraine (2014), “Database of Legislation of Ukraine”, available at: <http://rada.gov.ua/>, (Accessed 27 August 2014).
4. The official site of Supreme Economic Court of Ukraine (2014), “Database of Verdicts of Court”, available at: <http://vgsu.arbitr.gov.ua/>, (Accessed 27 February 2014).
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011), “Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “State scientific and technical program of development of new technologies of domestic pharmaceuticals production for human health and needs of veterinary medicine for 2011-2015”, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/725-2011-%D0%BF>, (Accessed 25 June 2014).
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (1993), The Law of Ukraine “On Antimonopoly Committee of Ukraine”, available at: <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/92598> (Accessed 20 June 2014).

7. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999), The Law of Ukraine “On special regime of innovation activity of technological parks”, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/991-14>, (Accessed 19 June 2014).
8. The Antimonopoly Committee of Ukraine (2013), “Report of the Antimonopoly Committee of Ukraine for 2012”, available at: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=95114&> (Accessed 12 March 2013).
9. The State Agency on Science, Innovations and Informatization of Ukraine (2012), “Information and Analysis report on the activity of State Agency on Science, Innovations and Informatization of Ukraine”, available at: <http://dknii.gov.ua/?q=node/1192> (Accessed 15 July 2014).
10. The Ministry of Health of Ukraine (2013), The Order “Changes the license terms of the business of manufacturing medicines, wholesale, retail drugs”, available at: http://www.moz.gov.ua/docfiles/dod427_2013.pdf, (Accessed 25 June 2014).
11. Ukrainian Pharmaceutical Institute of Quality (2014), “Legal framework of business, principles of organization and activities of the pharmaceutical market of Ukraine”, available at: <http://uphiq.org/farmreg>, (Accessed 15 June 2014).
12. The Ministry of Health of Ukraine (2013), The Order “On the definition of “large” and “very large” size of counterfeit drugs”, available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE23275.html, (Accessed 20 June 2014).
13. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011), “Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of State program of development of domestic production”, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1130-2011-%D0%BF>, (Accessed 22 August 2013).
14. The Government portal (2013), “Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “The draft of the State program of economic development in 2013-2014”, available at: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246812864&cat_id=246812855, (Accessed 25 November 2013).
15. The official site of The State Agency on Science, Innovations and Informatization of Ukraine (2014), “Technological parks in Ukraine”, available at: <http://dknii.gov.ua/?q=node/1065>, (Accessed 08 April 2014).
16. Shovkaliuk V.S. (2009), “Organizational forms management of innovative clusters”, *Departament innovatsij ta transferu tekhnolohij MONU*, [Online], available at: http://dknii.gov.ua/?q=system/files/sites/default/files/images/Org_formy_upravl_klast.pdf, (Accessed 05 February 2014).

<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3267>